

Wyrok z dnia 22 października 2009 r.

I UK 126/09

Okres odbywania zasadniczej służby wojskowej należy traktować jako okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozostawania w stosunku pracy w rozumieniu art. 29 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.), jeżeli zostały spełnione warunki określone w art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej w jego pierwotnym brzmieniu (Dz.U. Nr 44, poz. 220 ze zm.).

Przewodniczący SSN Romualda Spyt, Sędziowie SN: Bogusław Cudowski, SSN Józef Iwulski (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 22 października 2009 r. sprawy z odwołania Henryka G. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B. o emeryturę, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 3 marca 2009 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 18 listopada 2008 r. [...] Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w B. z dnia 19 czerwca 2008 r. odmawiającą wnioskodawcy Henrykowi G. prawa do emerytury, w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od dnia 23 maja 2008 r.

Sąd pierwszej instancji, mając na uwadze rozbieżności w twierdzeniach stron co do długości okresów składkowych wnioskodawcy, przebytych w oparciu o zatrudnienie na podstawie umowy o pracę (zdaniem ubezpieczonego staż ten wynosił 37 lat, podczas gdy organ rentowy utrzymywał, że wynosił on 34 lata, 3 miesiące i 16

dni), dopuścił dowód z opinii biegłego do spraw księgowości, z której wynika, że okresy zatrudnienia wnioskodawcy - łącznie z okresem zasadniczej służby wojskowej - wynoszą 36 lat, 2 miesiące i 36 dni. Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 29 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227) od ubezpieczonych, którzy przez cały okres 35 lat podlegali ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy nie wymaga się spełnienia warunków, o których mowa w ust. 2 tego artykułu. Sąd pierwszej instancji stwierdził, że świadectwo pracy dokumentujące okres zatrudnienia wnioskodawcy w B. Przedsiębiorstwie Obrótu Surowcami Włókienniczymi i Skórzanymi obejmuje okres zatrudnienia na podstawie umowy o pracę od dnia 1 września 1969 r. do dnia 9 kwietnia 1973 r., łącznie z okresem odbywania zasadniczej służby wojskowej (od 22 października 1969 r. do 15 października 1971 r.). Sąd Okręgowy uznał, że skoro okres odbywania służby wojskowej przez wnioskodawcę został uwzględniony w tym świadectwie pracy, to należy go traktować jako okres składkowy „z tytułu pozostawania w stosunku pracy”. Wobec tego wnioskodawca spełnił wszystkie warunki niezbędne do przyznania mu emerytury, gdyż ukończył 60 lat oraz (po uwzględnieniu okresu odbywania czynnej służby wojskowej) legitymuje się łącznym okresem składkowym i nieskładkowym wynoszącym co najmniej 35 lat.

Wyrokiem z dnia 3 marca 2009 r. [...] Sąd Apelacyjny w Białymstoku oddalił apelację organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego. Sąd drugiej instancji wywiódł, że podstawową i wystarczającą przesłanką do uzyskania prawa do emerytury przez wnioskodawcę jest legitymowanie się przez niego 35-letnim stażem ubezpieczeniowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy, do którego należy zaliczyć okres odbywania zasadniczej służby wojskowej od dnia 22 października 1969 r. do dnia 15 października 1971 r. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, organ rentowy nietrafnie uznał za okres ubezpieczenia ze stosunku pracy jedynie 34 lata, 3 miesiące i 16 dni, pomijając przy tym wskazany okres odbywania zasadniczej służby wojskowej. Aktualnie obowiązujący art. 6 ust. 1 pkt 11 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.) - w ocenie Sądu odwoławczego - nakazuje zaliczyć do stażu ubezpieczeniowego z tytułu pozostawania w stosunku pracy czas odbywania zasadniczej służby wojskowej. Wnioskodawca po zakończeniu zasadniczej służby wojskowej podjął pracę u pracodawcy, u którego był zatrudniony w dniu powołania do tej służby zgodnie z przepi-

sami ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 241, poz. 2416 ze zm.). Sąd odwoławczy dodał, że zgodnie z art. 120 ust. 1 tej ustawy, pracownikowi, który w ciągu trzydziestu dni od zwolnienia z czynnej służby wojskowej podjął pracę u pracodawcy, u którego był zatrudniony w dniu powołania do tej służby, czas odbywania służby wojskowej wlicza się do okresu zatrudnienia u tego pracodawcy w zakresie wszystkich uprawnień wynikających ze stosunku pracy. Wnioskodawca został powołany do odbycia zasadniczej służby wojskowej w trakcie zatrudnienia na podstawie umowy o pracę w B. Przedsiębiorstwie Obrotu Surowcami Włókienniczymi i Skórzanymi i po zwolnieniu z tej służby kontynuował zatrudnienie u tego samego pracodawcy. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, gramatyczna wykładnia art. 120 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony pozwala na przyjęcie zasady, zgodnie z którą okresy odbytej zasadniczej służby wojskowej traktuje się tak samo, jak okresy wykonywania pracy, a więc zalicza się je do stażu pracy wymaganego do nabycia emerytury również w wieku obniżonym. Wnioskodawca nie może być traktowany mniej korzystnie w zakresie zaliczenia okresu służby wojskowej dla potrzeb emerytalnych tylko dlatego, że w czasie zatrudnienia na podstawie umowy o pracę podlegał obowiązkowi takiej służby. Z tych względów wnioskodawcy przysługiwało więc prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, od dnia złożenia wniosku (23 maja 2008 r.).

Od całości wyroku Sądu Apelacyjnego organ rentowy wniósł skargę kasacyjną, w której zarzucił błędną wykładnię: 1) art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych polegającą na uznaniu, że wnioskodawca spełnia warunki do przyznania mu emerytury, gdyż podlegał ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy w sytuacji, gdy przez cały wymagany okres nie podlegał ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozostawania w stosunku pracy, bowiem w okresie od 22 października 1969 r. do 15 października 1971 r. odbywał służbę wojskową i w związku tym nie był objęty ubezpieczeniem społecznym z jakiegokolwiek tytułu; 2) art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach polegającą na uznaniu okresu czynnej służby wojskowej jako okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy w sytuacji, gdy jest to okres zaliczany do okresów składkowych niezależnie od tego, czy okres odbytej służby był poprzedzony stosunkiem pracy lub innym stosunkiem prawnym; 3) art.

120 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony polegającą na przyjęciu, że okres służby wojskowej traktuje się tak samo, jak wykonywanie pracy, a więc zalicza się go do stażu pracy wymaganego do nabycia emerytury w wieku obniżonym w sytuacji, gdy przepis ten przewiduje zaliczenie okresu odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia u tego pracodawcy w zakresie wszystkich uprawnień wynikających ze stosunku pracy, a nie uprawnień wynikających z ustawy o emeryturach i rentach. Ponadto skarżący zarzucił obrazę art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. wskutek oddalenia apelacji, pomimo że zaistniały podstawy do jej uwzględnienia, gdyż wnioskodawca nie udowodnił 35-letniego okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej organ rentowy wywiódł w szczególności, że art. 120 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony przewidywał wliczenie okresu odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia u danego pracodawcy jedynie w zakresie uprawnień wynikających ze stosunku pracy, a nie ze stosunku ubezpieczenia społecznego. Z tego względu wymagany ustawą o emeryturach i rentach okres ubezpieczenia nie może zostać uzupełniany o okres zasadniczej służby wojskowej, bowiem w okresie, w którym wnioskodawca pełnił czynną służbę wojskową (1969-1971), żołnierze odbywający zasadniczą służbę wojskową nie podlegali jakimkolwiek ubezpieczeniu społecznemu. Obecnie służba wojskowa jest samodzielnym tytułem do ubezpieczenia, niezależnym od stosunku pracowniczego, na co wskazuje wyraźnie art. 6 ust. 1 pkt 11 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Zdaniem organu rentowego, użyte w art. 29 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach sformułowanie „przez cały wymagany okres, o którym mowa w ust. 1 pkt 1 i 2” nie może być rozumiane w ten sposób, że chodzi w nim o okres składkowy i nieskładkowy, lecz trzeba przyjąć, iż przez takie sformułowanie ustawodawca określił minimalną liczbę lat podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym wyłącznie z tytułu pozostawania w stosunku pracy. Przerwę w wykonywaniu zatrudnienia w ramach stosunku pracy wywołaną odbywaniem zasadniczej służby wojskowej należy uznać jako zawieszenie realizacji trwającego stosunku pracy. Zaliczenie okresu służby wojskowej do okresów składkowych należy natomiast wywieść wprost z art. 6 ust 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach, bez potrzeby wypełniania jakichkolwiek dalszych warunków, a w szczególności bez względu na to, czy okres odbytej służby był poprzedzony stosunkiem pracy lub innym stosunkiem prawnym. Okres czynnej służby wojskowej - w ocenie organu rentowego

- jest składkowym okresem ubezpieczenia dla każdego ubezpieczonego, który odbył taką służbę i nie stanowi podstawy do uwzględnienia go jako okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu wynikającego ze stosunku pracy. Organ rentowy dodał przy tym, że w dacie złożenia wniosku o emeryturę ubezpieczony podlegał ubezpieczeniu z tytułu umowy zlecenia, a więc nie spełniał warunku określonego w art. 29 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach. Jednocześnie wnioskodawca nie był objęty art. 29 ust. 3 tej ustawy (co zwalniałoby go z obowiązku wypełnienia przesłanki wymienionej w art. 29 ust. 2), gdyż w okresie odbywania zasadniczej służby wojskowej - od 22 października 1969 r. do 15 października 1971 r. - nie podlegał jakimkolwiek ubezpieczeniu społecznemu. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i jego zmianę przez oddalenie odwołania oraz o zasądzenie od wnioskodawcy na rzecz organu rentowego kosztów procesu.

Sąd Najwyższy wziął pod uwagę, co następuje:

Wnioskodawca urodził się przed dniem 1 stycznia 1949 r. i w dacie złożenia wniosku o emeryturę (23 maja 2008 r.) nie osiągnął wieku wymaganego przez art. 27 i 28 ustawy o emeryturach i rentach. Podstawą prawną nabycia przez wnioskodawcę prawa do emerytury mógł być art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach, zgodnie z którym ubezpieczony mężczyzna urodzony przed dniem 1 stycznia 1949 r., który nie osiągnął wieku emerytalnego określonego w art. 27 pkt 1 ustawy (czyli 65 lat) może przejść na emeryturę po osiągnięciu wieku 60 lat, jeżeli ma co najmniej 35-letni okres składkowy i nieskładkowy albo jeżeli ma co najmniej 25-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz został uznany za całkowicie niezdolnego do pracy. Jednakże - zgodnie z art. 29 ust. 2 ustawy - prawo do tej emerytury przysługuje ubezpieczonym, którzy ostatnio, przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę, byli pracownikami oraz w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym pozostawali w stosunku pracy co najmniej przez 6 miesięcy, chyba że w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę są uprawnieni do renty z tytułu niezdolności do pracy. Wnioskodawca tego warunku nie spełniał (w okresie poprzedzającym złożenie wniosku o emeryturę podlegał obowiązkowi ubezpieczenia społecznego z tytułu umowy zlecenia), ale nie stosuje się go do ubezpieczonych, którzy przez cały 35-letni (względnie 25-letni) wymagany okres składkowy i nieskładkowy podlegali ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytal-

nemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy (art. 29 ust. 3). Należy przy tym podkreślić, że dodatkowe przesłanki nabycia prawa do emerytury zamieszczone aktualnie w art. 29 ust. 2 i 3 ustawy zostały wprowadzone z dniem 1 lipca 2004 r. na podstawie art. 1 pkt 14 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 121, poz. 1264).

W takim stanie faktycznym i prawnym Sądy obu instancji słusznie skoncentrowały rozważania na ocenie, czy wnioskodawca przez cały 35-letni staż emerytalny wymagany ustawą (obejmujący okresy składkowe i nieskładkowe) podlegał ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy. Istota sporu dotyczyła zatem wykładni art. 29 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach, a w szczególności tego, czy okres odbywania przez wnioskodawcę zasadniczej służby wojskowej od 22 października 1969 r. do 15 października 1971 r., do której został powołany w czasie trwania stosunku pracy, a następnie podjął zatrudnienie u tego samego pracodawcy z zachowaniem wymaganego terminu, należy zakwalifikować jako okres ubezpieczenia „z tytułu pozostawania w stosunku pracy” w rozumieniu tego przepisu.

Dla rozstrzygnięcia spornego zagadnienia nie jest wystarczające odwołanie się do art. 6 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach (powołanego w podstawach kasacyjnych). Zgodnie z tym przepisem, okresami składkowymi są między innymi okresy ubezpieczenia (pkt 1) oraz czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim lub okresy jej równorzędne albo okresy zastępczych form tej służby (pkt 4). Z tej regulacji można wyprowadzić wniosek, że okres czynnej służby wojskowej (także służby zasadniczej) jest okresem składkowym, podlegającym wliczeniu do stażu ubezpieczeniowego określonego w art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy. Nie jest natomiast „okresem ubezpieczenia”, a więc tym bardziej okresem „podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy” w rozumieniu art. 29 ust. 3. Nie oznacza to jednak przekreślenia możliwości, że z mocy innych przepisów (szczególnych) okres odbywania zasadniczej służby wojskowej (pod pewnymi warunkami) będzie traktowany, jak okres ubezpieczenia (podlegania ubezpieczeniu) z tytułu pozostawania w stosunku pracy (zrównany z takim okresem).

Przedstawionego zagadnienia nie rozwiązuje również proste odwołanie się do (przytoczonej w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku) wykładni wyrażonej przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 kwietnia 2006 r., III UK 5/06 (OSNP 2007 nr 7-8, poz.

108), zgodnie z którym okres zasadniczej służby wojskowej odbytej w czasie trwania stosunku pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze zalicza się do stażu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym (art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach), jeżeli pracownik w ustawowym terminie zgłosił swój powrót do tego zatrudnienia. Poglądy przedstawione przez Sąd Najwyższy w uzasadnieniu tego wyroku są niewątpliwie pomocne w rozpoznawanej sprawie, nie mniej jednak wyrok ten dotyczy wykładni art. 32 ustawy o emeryturach i rentach, w którym przesłanki nabycia prawa do emerytury zostały skonstruowane inaczej niż w art. 29 tej ustawy, a w szczególności nie został wyraźnie sformułowany warunek z art. 29 ust. 3 dotyczący „podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy”.

Kluczowego dla istoty sporu problemu, czy okres czynnej służby wojskowej (zasadniczej) należy traktować jak okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu (emerytalnemu) z tytułu pozostawania w stosunku pracy (zrównać go z takim okresem) nie rozwiązuje też odwołanie się do definicji pojęcia "okres składkowy". Okresy składkowe dzieli się na okresy składkowe sensu *stricto* (czyli okresy, za które została faktycznie opłacona składka, a więc okresy opłacania składek na ubezpieczenie społeczne przed dniem 15 listopada 1991 r., okresy opłacania składek na ubezpieczenie społeczne od dnia 15 listopada 1991 r. do dnia 31 grudnia 1998 r. oraz okresy ubezpieczenia w rozumieniu art. 4 pkt 5 ustawy o emeryturach i rentach, liczone od dnia 1 stycznia 1999 r.) oraz na tak zwane „fikcyjne okresy składkowe”, za które faktycznie nie uiszczano składek (por. K. Antonów [w:] Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz, Warszawa 2007 - tezy do art. 6). Takim „fikcyjnym okresem składkowym” (co do zasady uwzględnianym zarówno przy ustalaniu prawa do emerytury, jak i przy obliczaniu jej wysokości) jest okres czynnej służby wojskowej (służby wojskowej żołnierzy zawodowych, zasadniczej służby wojskowej, nadterminowej zasadniczej służby wojskowej, przeszkolenia wojskowego, ćwiczeń wojskowych i okresowej służby wojskowej lub pełnienia służby wojskowej w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny - art. 59 ustawy o powszechnym obowiązku obrony).

Pojęcia „okresów składkowych i nieskładkowych” wprowadziła do systemu prawa ubezpieczeń społecznych ustawa z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych

ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.), która co do zasady weszła w życie 15 listopada 1991 r. Stanowiła ona w art. 2 ust. 1, że przy ustalaniu prawa i wysokości świadczeń należało uwzględniać następujące okresy składkowe: 1) okresy opłacania składek na ubezpieczenie społeczne według zasad obowiązujących w odrębnych przepisach, 2) okresy opłacania składek na ubezpieczenie społeczne duchownych i okresy zaliczone do okresów tego ubezpieczenia oraz 3) okresy czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim lub okresy jej równorzędne albo zastępczych form tej służby. Okres pełnienia służby wojskowej był zatem traktowany jako odrębny okres uwzględniany przy ustalaniu prawa do emerytury i jej wysokości. Taka sama w istocie reguła była przyjęta również we wcześniejszych aktach prawnych regulujących zasady przyznawania świadczeń emerytalno-rentowych. Przepis art. 7 ust. 1 dekretu z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1958 r. Nr 23, poz. 97 ze zm.) stanowił w zdaniu pierwszym, że za okresy zatrudnienia uważa się okresy pracy wykonywanej na obszarze Państwa Polskiego, jeżeli pracownikowi przysługuje za nie wynagrodzenie, zaś art. 8 ust. 1 pkt 4 tego dekretu nakazywał zaliczać do okresów zatrudnienia wymaganych do uzyskania renty między innymi okres służby w Wojsku Polskim po dniu 1 listopada 1918 r. i służby w oddziałach powstańczych w powstaniach śląskich w latach 1919-1921. W ustawie z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 3, poz. 6 ze zm.) ustalono, że za okresy zatrudnienia uważa się okresy pozostawania w stosunku pracy na obszarze Państwa Polskiego, jeżeli osoby zatrudnione pobierały w tych okresach wynagrodzenie lub zasiłki z ubezpieczenia społecznego na wypadek choroby i macierzyństwa (art. 8 ust. 1). Z kolei za okresy zaliczalne do okresów zatrudnienia traktowano okresy niezawodowej służby w Wojsku Polskim po dniu 1 listopada 1918 r. i służby w oddziałach powstańczych w powstaniach śląskich w latach 1919-1921 oraz w powstaniu wielkopolskim (10 ust. 1 pkt 4). Podobne rozwiązanie przyjęła ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), która w art. 11 ust. 1 uznała za okresy zatrudnienia wymagane do uzyskania świadczeń określonych tą ustawą okresy pozostawania w stosunku pracy, w czasie których pracownik pobierał wynagrodzenie lub zasiłki z ubezpieczenia społecznego: chorobowy, macierzyński albo opiekuńczy. Natomiast okresy służby wojskowej pełnionej w Wojsku Polskim oraz służby w Milicji Obywatelskiej, organach bezpieczeństwa publicznego i Służbie Więziennej były uznane za okresy równorzędn-

ne z okresami zatrudnienia (art. 11 ust. 2 pkt 10). Warto też odnotować, że ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz.U. Nr 51, poz. 396 ze zm.) - której ostatnie przepisy zostały uchylone dopiero w dniu wejścia w życie ustawy z dnia 6 lutego 1997 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym (Dz.U. Nr 28, poz. 153 ze zm.) - określała zasady podlegania ubezpieczeniom na wypadek choroby i macierzyństwa (art. 95-114). Do czasu wejścia w życie dekretu z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, regulowała ona ubezpieczenia na wypadek niezdolności do zarobkowania lub śmierci osoby ubezpieczonej wskutek wypadku w zatrudnieniu lub choroby zawodowej i wskutek „wszelkich przyczyn”, a w art. 5 wyraźnie wyłączała z obowiązku ubezpieczenia określonego tą ustawą osoby pozostające w czynnej służbie wojskowej. Oznacza to, że żołnierz odbywający zasadniczą służbę wojskową nie podlegał z tego tytułu ubezpieczeniom społecznym (emerytalno-rentowym), a okres tej służby był (jest) uwzględniany przy ocenie nabycia prawa do emerytury (jej wysokości) jako okres szczególny (zaliczalny, równorzędny, „fikcyjny” składkowy).

W związku z powyższym podstawy normatywnej pozwalającej rozstrzygnąć sporną kwestię należy poszukiwać w przepisach szczególnych regulujących uprawnienia związane z pełnieniem czynnej służby wojskowej, uwzględniając, że art. 301 § 2 k.p. wprowadza zasadę, zgodnie z którą okres czynnej służby wojskowej wlicza się do okresu zatrudnienia w zakresie i na zasadach przewidzianych w przepisach o powszechnym obowiązku obrony.

Organ rentowy w podstawach kasacyjnych powołał się na art. 120 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, który - jego zdaniem - nie pozwala uznać okresu odbywania zasadniczej służby wojskowej jako okresu „podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy” w rozumieniu art. 29 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach. Ma rację skarżący, twierdząc, że aktualna treść przepisu art. 120 ust. 1 tej ustawy daje podstawę wliczenia odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia jedynie w zakresie uprawnień wynikających ze stosunku pracy. Zgodnie z tym przepisem, pracownikowi, który w ciągu trzydziestu dni od dnia zwolnienia z czynnej służby wojskowej podjął pracę u pracodawcy, u którego był zatrudniony w dniu powołania do tej służby, czas odbywania służby wojskowej wlicza się do okresu zatrudnienia u tego pracodawcy w zakresie wszystkich uprawnień wynikających ze stosunku pracy. Jednak oparcie się na aktual-

nym brzmieniu art. 120 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony jest nie-
trafne. Ocenę, czy w ustalonym stanie faktycznym czas odbywania przez wnioskodawcę zasadniczej służby wojskowej należy traktować jako okres, o którym mowa w art. 29 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach - w kontekście przepisów regulujących uprawnienia związane z odbywaniem czynnej służby wojskowej - należy odnosić do regulacji obowiązujących w czasie, kiedy wnioskodawca odbywał służbę wojskową (w latach 1969-1971), a nie do przepisów dotyczących tej materii obowiązujących w dacie złożenia wniosku lub wydania decyzji przez organ rentowy.

Analiza przepisów o powszechnym obowiązku obrony wskazuje, że podlegały one częstym zmianom, przy czym w stanie faktycznym sprawy podstawowe znaczenie ma pierwotne brzmienie ustawy, obowiązujące od jej wejścia w życie do 1 stycznia 1975 r., czyli w okresie odbywania przez wnioskodawcę zasadniczej służby wojskowej. Zgodnie z obowiązującym wówczas art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony (Dz.U. z 1967 r. Nr 44, poz. 220), okres odbytej zasadniczej lub okresowej służby wojskowej zaliczał się do okresu zatrudnienia, w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem, pracownikom, którzy po odbyciu tej służby podjęli zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym byli zatrudnieni przed powołaniem do służby albo w tej samej gałęzi pracy. Szczegółowe zasady zaliczenia zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia zostały ustalone w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin (Dz.U. Nr 44, poz. 318 ze zm.). Zgodnie z jego § 5 ust. 1, żołnierzowi, który podjął zatrudnienie po odbyciu służby wliczało się czas odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął zatrudnienie, w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem w tym zakładzie oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Podkreślenia wymaga, że na wskazanych warunkach okres zasadniczej służby wojskowej podlegał zaliczeniu „do okresu zatrudnienia, w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem”. Należy uznać, że „wszelkie uprawnienia związane z zatrudnieniem” to także uprawnienia wynikające z ubezpieczenia społecznego, a więc okres zasadniczej służby wojskowej zaliczony na wskazanych warunkach do okresu zatrudnienia (stosunku pracy) trzeba traktować w prawie ubezpieczeń społecznych tak, jak okres podlegania ubezpieczeniu z tytułu stosunku pracy.

Potwierdza to odwołanie się do wykładni historycznej. Przepis art. 108 ust. 2 ustawy o powszechnym obowiązku obrony został nieznacznie zmieniony z dniem 1 stycznia 1975 r. przez art. X pkt 2 lit. c ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. - Przepisy wprowadzające Kodeks pracy, Dz.U. Nr 24, poz. 142 ze zm.) i zgodnie z jego nowym brzmieniem, czas odbywania zasadniczej lub okresowej służby wojskowej wliczał się pracownikowi do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem, jeżeli po odbyciu tej służby podjął on zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby. Poważniejsza zmiana nastąpiła w brzmieniu przepisów ujętym w tekście jednolitym (Dz.U. z 1979 r. Nr 18, poz. 111). Zmianie uległa numeracja poszczególnych jednostek redakcyjnych ustawy, a także brzmienie niektórych przepisów. W myśl art. 120 ust. 1, pracownikowi, który w ciągu trzydziestu dni od zwolnienia z zasadniczej lub okresowej służby wojskowej podjął pracę, czas odbywania służby wojskowej wliczał się do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął pracę, w zakresie wszelkich uprawnień wynikających z Kodeksu pracy oraz przepisów szczególnych. Jednocześnie pracownikowi, który podjął pracę lub złożył wniosek o skierowanie do pracy po upływie trzydziestu dni od zwolnienia ze służby wojskowej, czas odbywania służby wliczał się do okresu zatrudnienia tylko w zakresie wymiaru urlopu wypoczynkowego i wysokości odprawy pośmiertnej oraz uprawnień emerytalno-rentowych (art. 120 ust. 3). Analiza systematyczna tego brzmienia prowadzi do wniosku, że w dalszym ciągu „wszelkie uprawnienia wynikające z ... przepisów szczególnych” (art. 120 ust. 1) to także uprawnienia emerytalno-rentowe. Skoro okres zasadniczej służby wojskowej wliczał się do okresu zatrudnienia w zakresie uprawnień emerytalno-rentowych pracownikowi, który podjął pracę po upływie trzydziestu dni od zwolnienia ze służby wojskowej (art. 120 ust. 3), to tym bardziej był wliczany w tym zakresie pracownikowi, który zachował ten termin (art. 120 ust. 1).

Pomimo kolejnych, licznych zmian redakcyjnych ustawy o powszechnym obowiązku obrony, w dalszym ciągu obowiązywało zawarte w art. 120 ust. 1 i 3 ustawy „wliczanie” okresu odbywania zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie uprawnień emerytalno-rentowych. Zostało ono usunięte dopiero z dniem 21 października 2005 r. Wówczas wszedł w życie art. 1 pkt 39 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie ustawy o służbie zastępczej (Dz.U. Nr 180, poz. 1496), który nadał nową treść między innymi art. 120 ust. 3 ustawy. Zgodnie z tym brzmieniem,

które obowiązuje do chwili obecnej, pracownikowi, który podjął pracę po upływie trzydziestu dni od dnia zwolnienia z czynnej służby wojskowej, czas odbywania tej służby wlicza się do okresu zatrudnienia wymaganego do nabycia lub zachowania uprawnień wynikających ze stosunku pracy, z wyjątkiem uprawnień przysługujących wyłącznie pracownikom u pracodawcy, u którego podjęli pracę.

Za traktowaniem okresu zasadniczej służby wojskowej jako okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu z tytułu pozostawania w stosunku pracy w rozumieniu art. 29 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach przemawiają silnie argumenty z prokonstytucyjnej wykładni funkcjonalnej i aksjologicznej. Nie jest bowiem uzasadnione i narusza konstytucyjne zasady demokratycznego państwa prawnego oraz równego traktowania (art. 2 i 32 ust. 1 Konstytucji) różne potraktowanie okresu zasadniczej służby wojskowej w zależności od podstawy prawnej ubiegania się o emeryturę. Przeciwno takiemu zróżnicowaniu opowiedział się Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 30 maja 2000 r., K 37/98 (Dz.U. Nr 45, poz. 531; OTK 2000 nr 4, poz. 112), wskazując, że art. 25 ust. 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości doliczenia do liczby lat podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu, od której zależy wysokość części składkowej emerytury-renty także okresów odbywania czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim - w sytuacji, gdy okresy te są uwzględniane w stażu niezbędnym do nabycia uprawnień emerytalno-rentowych - narusza Konstytucję. Trybunał wywiódł w szczególności, że niejednolite traktowanie tych samych okresów w ramach tego samego systemu emerytalnego jest pozbawione celowości, a przez to niekonstytucyjne.

W tym aspekcie należy też podtrzymać w ogólności poglądy przedstawione w uzasadnieniu wskazanego wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2006 r., III UK 5/06, w którym trafnie wywiedziono, że obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona ojczyzny, a zakres obowiązku służby wojskowej określa ustawa (art. 85 ust. 1 i 2 Konstytucji RP). Konstytucyjna zasada demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2), zasada równości wobec prawa i zakaz dyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny (art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji), wymuszają więc na gruncie Konstytucji, będącej najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej (art. 8 Konstytucji RP), ustanawianie takich regulacji ustawowych lub dokonywanie wykładni przepisów prawa powszechnie obowiązującego,

które wykluczają jakiegokolwiek pokrzywdzenie obywatela z powodu wykonywania publicznego obowiązku obrony ojczyzny.

Przedstawionej wykładni nie przeczy wyrok z dnia 19 kwietnia 2006 r., II UK 141/05 (OSNP 2007 nr 7-8, poz. 114), w którym Sąd Najwyższy uznał, że okres czynnej służby wojskowej, poprzedzonej pracą górniczą, pod warunkiem podjęcia takiej pracy w ciągu 30 dni od zakończenia tej służby zalicza się do okresów pracy górniczej, o której mowa w art. 48 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, przy ustalaniu prawa do emerytury górniczej, wyłącznie pracownikom zwolnionym z pracy w ramach restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego, którzy złożyli wnioski emerytalne do dnia 31 grudnia 2002 r. na podstawie art. 54 ust. 1 ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych (Dz.U. Nr 162, poz. 1112 ze zm.) lub do dnia 31 marca 2004 r. na podstawie art. 50 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego w latach 2003-2006 (Dz.U. Nr 210, poz. 2037 ze zm.), pod dodatkowymi warunkami, że posiadali co najmniej 15 lat pracy górniczej wykonywanej pod ziemią stale i w pełnym wymiarze czasu pracy oraz spełniali warunki określone w art. 49 ustawy o emeryturach i rentach. Interpretacja ta jest bowiem wynikiem wyraźnych regulacji ustawowych dotyczących zaliczania (traktowania) okresów czynnej służby wojskowej do okresów pracy górniczej.

Powyższa analiza prowadzi do wniosku, że w kluczowym dla rozstrzygnięcia sprawy okresie (od 22 października 1969 r. do 15 października 1971 r.) szczególne uprawnienia żołnierzy odbywających zasadniczą służbę wojskową regulował art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony (w jego pierwotnym brzmieniu) i § 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin. Z przepisów tych wynikała zasada, że pracownikowi, który (tak, jak wnioskodawca) we wskazanym terminie po zakończeniu służby wojskowej podjął pracę u pracodawcy, u którego był zatrudniony w chwili powołania do tej służby, okres służby podlegał wliczeniu do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem. Przez „wszelkie uprawnienia związane z zatrudnieniem” należy przy tym rozumieć nie tylko uprawnienia „ze stosunku pracy”, ale i uprawnienia związane z tym stosunkiem, a więc także uprawnienia w sferze ubezpieczeń społecznych, będące pochodnymi pozostawania w stosunku pracy. Mając to na uwadze trzeba stwierdzić, że okres odbywania zasadniczej służby

wojskowej (od 22 października 1969 r. do 15 października 1971 r.) należy traktować jako okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu z tytułu pozostawania w stosunku pracy w rozumieniu art. 29 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach.

Z tych względów Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

=====